

СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ В АСҚUIS ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ¹

ДЕРЕВ'ЯНКО Богдан Володимирович - доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» (м. Київ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7408-8285>

НІКОЛЕНКО Людмила Миколаївна - доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» (м. Київ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3437-6968>

РОЖЕНКО Олександра Вікторівна - кандидат економічних наук, науковий дослідник Університету Клайпеди (Клайпеда, Республіка Литва)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9358-5436>

УДК 347.999:341.171:340.142

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2026.1.67>

Статтю присвячено дослідженню ролі і значення судового прецедента в ЄС та господарському процесі України. Ціллю статті є з'ясування значення рішень Суду ЄС, ЄСПЛ, Конституційного суду України, Касаційного господарського суду у складі Верховного суду України, судів апеляційної інстанції, національних судів держав-членів ЄС у діяльності судів господарської юрисдикції України та визначення правил їх застосування чи використання під час господарських спорів і ухвалення власних рішень останніми.

Було застосовано відомі методи, що спираються на матеріалістичну діалектику: порівняльно-правовий метод, аналітико-синтетичний метод, метод узагальнення, історико-правовий метод та ін.

Показано, що через зближення основних правових систем у державах-членах ЄС, абсолютна більшість із яких належить до держав романо-германської правової системи, роль судового прецедента зростає. Намагання України модернізувати економічні відносини і набути членства в ЄС викликало взяття зобов'язання із забезпечення єдності судової практики, що сприяє формуванню аналогів прецедентів у господарському судочинстві і частому застосуванню судових рішень, ухвалених раніше іншими судами. Проте у самому ЄС не визначено критерії обов'язковості застосування тих чи інших рішень Суду ЄС, через що такі рішення часто

беруться до уваги суддями вибірково. Відповідно, рішення, ухвалені Судом ЄС, національними судами держав-членів ЄС, які є державами романо-германської правової системи, та України, не можуть вважатися судовими прецедентами у розумінні держав англо-саксонської правової системи. Зроблено висновок про потребу в обов'язковому врахуванні господарськими судами України рішень Суду ЄС, ЄСПЛ, Конституційного суду України, Касаційного господарського суду у складі Верховного суду України, судів апеляційної інстанції, національних судів держав-членів ЄС. Проте ці рішення не повинні братися як норми права, а рішення українськими судами мають прийматися на основі норм Конституції України, законів і підзаконних актів України, а також норми актів міжнародних інституцій, згоду на обов'язковість застосування яких раніше було надано Верховною Радою України.

Перспективами майбутніх наукових розвідок окреслено вироблення критеріїв і меж застосування судами рішень Суду ЄС і попередніх рішень національних судів. До таких розвідок мають долучитися і науковці з України.

Ключові слова: законодавство, судовий прецедент, право, правозастосування, Європейський Союз, романо-германська правова система, економічні відносини, правозастосовна практика, адаптація, судова практика, судове рішення, Верховний суд, Європейський суд з прав людини, *acquis* ЄС, Конституційний суд України.

¹Статтю підготовлено у межах теми НДР «Концептуальні засади розвитку законодавства України, що регулює економічні відносини, у контексті адаптації до права ЄС».

Постановка проблеми

Україна як держава із давніми традиціями романо-германської правової системи, основами демократії, прагнення до справедливості, поєднанням нормативного правозастосування на основі Правди Руської Ярослава Мудрого, литовських статутів із звичаєвим прецедентним козацьким традиційним правозастосуванням, значним поширенням засад магдебурзького права сьогодні прагне повноцінно повернутися до спільного правового поля об'єднаної демократичної Європи через входження до складу Європейського Союзу (далі – ЄС). Конфлікт між російською федерацією та Україною, який розпочався із підступного нападу першої у 2014 році і переріс у повномасштабну війну у 2022 році, став екзистенційним протистоянням і яскраво показав різницю у менталітеті Народу України та етносів, що населяють російську федерацію, їх ставлення до влади, землі, праці, батьків, дітей, інших народів, ведення господарства, дотримання традицій, політичних і господарських договорів, виконання приписів справедливих і несправедливих законів та ін. Генеза економічних відносин в українських землях відбувалася у напрямку інтенсивних способів ведення господарства. Формування фінансово-торговельної системи та попередників національної валюти в українських землях проходило у межах європейських традицій та з відповідною символікою. Златники і срібники князя Володимира із гербом - тризубом, а також київська і чернігівська срібна гривня були першими грошовими одиницями українських земель. Рублена на чотири чи п'ять частин гривня стала першою власною грошовою одиницею народів, що населяли територію формування сучасної російської федерації. Узагальнююча назва українського первинного інструменту фінансової системи – гроші – походить з Європи від назв австрійського, празького і ризького грошу. Узагальнююча назва відповідного російського первинного інструменту фінансової системи – «деньгі» – походить з Азії від тюрського «тенге», що і сьогодні є грошовою одиницею Казахстану. Крім цього загальновідомим є факт, що на території сучасної України у різні часи більше 300 міст і містечок мали магдебурзьке право із його

свободами місцевого самоврядування та економічною багатоманітністю, справедливим вирішенням спорів у сфері ремесла, торгівлі і мореплавства на основі звичаєвого права із дотриманням традицій романо-германської правової доктрини, тоді як на території сучасної російської федерації (якщо не рахувати Кьонігсберг та відповідну область) ніякого саморегулювання міст фактично не існувало.

Наведений поверховий екскурс в історію вказує на давні демократичні традиції України у політиці, бізнесі, судочинстві, місцевому самоврядуванні тощо, які не спромоглися знищити ні російська імперія, ні СРСР, і не зможе сучасна російська федерація. Давні традиції вилилися у формування курсу на вступ України до ЄС як найвпливовішої економіко-політичної міждержавної організації на Європейському континенті. Проте остаточний вступ може відбутися після виконання Україною «домашнього завдання» із імплементації у власне законодавство провідних норм законодавства ЄС – *acquis* ЄС. Особливо важливим є формування і підтримання діяльності незалежної судової гілки влади, розвиток справедливого матеріального та ефективного процесуального законодавства і права. Особливістю процесуальної правозастосовної практики у державах-членах ЄС є поєднання нормативних і прецедентних джерел. Українським землям це було притаманне раніше і поширюється сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематика вступу України до ЄС, впровадження у різні галузі і сфери життєдіяльності демократичних стандартів ЄС, імплементації *acquis* ЄС до українського законодавства були предметом дослідження великої кількості вітчизняних вчених. Ця робота значно активізувалася впродовж декількох минулих років. На сьогодні багато вчених-юристів намагалися виробити напрями імплементації *acquis* ЄС до українського законодавства, винайти способи спрощення й оптимізації цього. Можна стисло характеризувати результати досліджень лише окремих із них. М.П. Дамаскін надає загальну характеристику *acquis* ЄС у прив'язці до потреб його імплементації Україною [1]. І.Ю. Дір

вказав, що незважаючи на активну роботу України, зокрема у сферах «Митний союз», «Статистика», «Зовнішні відносини», станом на 2024 рік потребували імплементації 2739 нормативних актів *acquis* ЄС [2, с. 682]. Очевидно, що не в останню чергу потребує оновлення і господарське процесуальне законодавство України.

Є.О. Коваль досліджує проблеми імплементації актів ЄС у сфері ринків капіталу та зазначає, що Європейська Комісія щодо відповідності України *acquis* ЄС 2 лютого 2023 року зробила зауваження Україні в частині відсутності механізму відновлення платоспроможності та врегулювання неплатоспроможності центральних контрагентів [3, с. 284]. А.Є. Санченко дослідила відповідність елементів українського законодавства із соціально-економічних питань *acquis* ЄС [4]. У монографії В.А. Устименка було обґрунтовано теоретичні і практичні підходи до формування бачення майбутнього України у ЄС з урахуванням сучасних викликів і можливостей, визначено можливості адаптації законодавства України до *acquis* ЄС [5]. К.Я. Сьох за приклад навела процес євроінтеграції Республіки Польща, де окреме Управління Комітету європейської інтеграції координувало адаптацію національного права і законодавства до *acquis* ЄС [6]. Л.М. Ніколенко приділила увагу дослідженню дії норм-принципів у праві ЄС, перевага яких полягає у поєднанні нормативної визначеності з високим рівнем узагальнення, що забезпечує універсальність і адаптивність цих норм у процесі правотворчості та правозастосування [7, с. 154]. Н.І. Атаманчук визначила можливості приведення адміністрування митних платежів в Україні у відповідність до *acquis* ЄС, зокрема до Митного кодексу ЄС та спеціального законодавства [8]. О.М. Рим підготувала монографічну роботу, присвячену трудовому праву ЄС та адаптації його провідних положень українським законодавством [9]. Проблематику імплементації фінансового *acquis* ЄС досліджували П.С. Пацурківський та Р.О. Гаврилюк, які вказали на значну імплементацію загальних засад правового регулювання ринку фінансових та банківських послуг, а також на необхідності прискорення імплементації загального фінансового *acquis* ЄС [10, с. 109].

В.І. Теремецький засвідчив певну відповідність національного законодавства *acquis* ЄС у сфері публічних закупівель, однак вказав на потребу посилення контролю через нестачу персоналу, дублювання функцій, неефективне правозастосування та низьку якість моніторингу [11]. Проблематиці імплементації українського законодавства про публічні закупівлі загалом із *acquis* ЄС приділила увагу Т.І. Швидка [12].

Групою дослідників на чолі із В.А. Устименком досліджено методологічні засади нормопроекування у контексті адаптації до *acquis* ЄС. У цьому дослідженні вказано на недоліки української практики нормопроекування у напрямку імплементації *acquis* ЄС, обґрунтовано наукові підходи до формування нових та оновлення наявних методів і засобів нормопроекування із використанням принципів і правил, що формують основу системи «кращого регулювання» ЄС та ін. [13].

Тобто можна зазначити, що різні українські дослідники у різні часи, проте переважно протягом кількох минулих років, досліджували можливості імплементації *acquis* ЄС у спеціальне законодавство України, що регулює діяльність в окремих галузях і сферах господарювання або життєдіяльність суспільства. В окремих сферах *acquis* ЄС імплементовано у більшій мірі, в інших – у меншій. Зважаючи на наведене потрібні додаткові дослідження ролі судового прецедента у державах-членах ЄС та визначення перспектив його застосування разом із імплементацією *acquis* ЄС у господарське процесуальне законодавство України.

Формування цілей (постановка завдання)

Ціллю статті є з'ясування значення рішень Суду ЄС, Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), Конституційного суду України, Касаційного господарського суду у складі Верховного суду України, судів апеляційної інстанції, національних судів держав-членів ЄС у діяльності судів господарської юрисдикції України та визначення правил їх застосування чи використання під час господарських спорів і ухвалення власних рішень останніми.

Іншими словами ціллію стати буде надання відповіді на питання стосовно віднесення чи невіднесення рішень, ухвалених названими високими українськими і зарубіжними судами, міжнародним судом, до судового прецедента для українських судів господарської юрисдикції.

Методи дослідження

Дослідження у напрямку досягнення поставленої мети стало можливим через застосування розроблених і відомих методів, що спираються на матеріалістичну діалектику. Оскільки мова ведеться про порівняння окремих моментів у процесуальному законодавстві України із відповідними аналогами в *acquis* ЄС, то найширше було використано порівняльно-правовий метод. Аналітико-синтетичний метод надав можливість проаналізувати виявлені особливості і також за допомогою методу узагальнення систематизувати отриману інформацію та подати у формі висновків і пропозицій. Історико-правовий метод дозволив умовно повернутися у недалеке минуле процесів наближення України й окремих інших держав до входження в ЄС, виявити певні закономірності і зробити певні висновки із напрямом подальших дій.

Виклад основного матеріалу

На європейському континенті законодавство формувалося на основі традицій, що утворили судові та адміністративні прецеденти, так і на основі розроблення, узагальнення і затвердження системи нормативно-правових актів. З часом материкова Європа переважно сприйняла варіант нормативного закріплення прав, свобод і зобов'язань із частковим врахуванням традицій і прецедентів під час їх захисту в органах судової гілки влади. Те саме можна сказати і про системи права, законодавства і правозастосування України. Схожість правових традицій сприяє імплементації українським законодавством *acquis* ЄС.

Невдовзі після відновлення Україною незалежності у 1991 року розпочався рух на затвердження і реалізацію демократичних цінностей у правотворенні і правозастосуванні та входження до ЄС. З 1990-х років до сьогодні в Україні було прийнято значну

кількість нормативних актів, проведено декілька суттєвих реформ, що мають утвердити верховенство права у різних галузях і сферах життєдіяльності суспільства й економіки. При цьому важливе значення відводилося забезпеченню реальної незалежності судової гілки влади та реалізації справедливого судочинства й ефективного захисту прав людини. Нарешті 23 червня 2022 року у перший, а тому найважчий, рік повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну Рада Європи надала Україні офіційний статус держави-кандидата на членство у ЄС. Цим рішенням Україна отримала певний поштовх до прискорення руху, активувала імплементацію актів власного різногалузевого та універсального законодавства до *acquis* ЄС. Також з 2022 року було проведено кілька перевірок різними повноважними комісіями та інституціями, сформованими у межах ЄС, які підтвердили певний рух різної інтенсивності у потрібному напрямку. І.Ю. Дір нагадує, що Україна виконала всі сім рекомендацій Європейської Комісії, які були озвучені під час отримання статусу кандидата, серед яких дві найбільше стосувалися сфери правосуддя: 1) ухвалення нової процедури відбору суддів до Конституційного Суду України; 2) перезавантаження ключових органів судової системи Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України [2, с. 677].

14 травня 2025 року розпорядженням КМУ серед інших було схвалено Дорожню карту з питань верховенства права. У ній визначено напрями удосконалення правосуддя, зокрема забезпечення незалежності і неупередженості судів, якості, ефективності та цифровізації правосуддя. Серед іншого передбачено обов'язкове усунення дублювання повноважень органів суддівського урядування та самоврядування, розмежування їх компетенції; розроблення та прийняття закону, спрямованого на запровадження можливості проведення З'їзду суддів України онлайн як виняток у разі неможливості проведення з'їзду офлайн; впровадження законодавчих та інституційних удосконалень у напрямі посилення незалежності суддів та прокурорів, а також розроблення та прийняття закону, спрямованого на унеможливлення перебування на посаді голови суду понад два стро-

ки або двох переобрань поспіль, унормування положень на випадок, коли збори суддів не обирають голову суду у встановлений законом строк [14]. Окрему увагу Дорожня карта з питань верховенства права приділяє забезпеченню якості та ефективності правосуддя, у межах якого потрібен закон з удосконалення системи касаційних фільтрів у процесуальному законодавстві, закон і стратегія із забезпечення єдності судової практики, потрібні зміни у процесуальних кодексах з уможливленням ефективного здійснення дистанційного судочинства а також протидії зловживанню процесуальними правами, потрібне нормативне забезпечення активного використання можливостей Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи та ін. [14].

Із останніх завдань виглядає важливим і релевантним нашому дослідженню завдання з розробки та прийняття окремого закону, а також розробка і реалізація стратегії із забезпечення єдності судової практики. З цього приводу слід нагадати, що Україна належить до держав романо-германської правової системи із нормативно-правовим актом як основним джерелом права. Виходячи із статті 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» «суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права» [15]; виходячи із положень частини другої статті 11 Господарського процесуального кодексу України «суд розглядає справи відповідно до Конституції України, законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [16]. Тобто український суддя не повинен здійснювати правосуддя із застосуванням судового прецеденту. Так само в українському господарському процесі сторона чи інший учасник процесу повинен аргументувати позицію, спираючись на нормативні акти. Він не повинен спиратися на рішення цього чи інших судів, ухвалені у справах чи спорах, в яких брали участь інші учасники процесу або хтось із наявних учасників процесу. Проте йому і не заборонено використовувати як аргументи рішення, ухвалені в інших справах. Такі рішення по суті є судовими прецедентами. У наведеному прикладі їх застосування ініціюється «знизу».

Потреба у забезпеченні єдності судової практики призводить до формування і посилення у країнах романо-германського права, зокрема у більшості держав-членів ЄС, судових прецедентів як повноцінного джерела права. З метою упередження неоднакового трактування одних і тих самих норм права різними судами Верховний Суд України регулярно видає постанови Пленуму із роз'ясненнями правил застосування тих чи інших нормативних актів та їх окремих норм. Слід зазначити, що аналогічне відбувається і в інших країнах романо-германської традиції права, зокрема і в державах-членах ЄС, де по суті судовий прецедент береться до уваги учасниками судового процесу або взагалі використовується як повноцінне джерело права. Такий досвід може стати аргументом для України.

Наведене вище стосовно віднесення прецедента, утворюваного судами ЄС, до джерел *acquis* ЄС, у 2008 році доводила Т.М. Анакіна з огляду на 1) специфіку *acquis* ЄС; 2) особливого місця судів ЄС в інституційній системі; 3) значення рішень судів ЄС у правопорядку ЄС [17, с. 11]. Дослідниця зазначала, що за допомогою прецедента деталізуються і конкретизуються положення установчих договорів та норми *acquis* ЄС; у прецедентах подаються єдині норми, стандарти, необхідні для ефективного функціонування ЄС; судові роз'яснення набувають нормативного характеру, обов'язкового для дотримання всіма суб'єктами *acquis* ЄС; за допомогою прецедента судових органів ЄС здійснюється значний регулюючий вплив у національних правопорядках держав-членів [17, с. 11]. Тобто по суті прецеденти судів ЄС різної юрисдикції є не просто джерелом права, а часто як мінімум повноцінним доповненням нормативно-правових актів під час ухвалення ними рішень; вони набувають нормативного характеру. О.В. Добико вказує на те, що хоча судовий прецедент не може замінити глибокий об'єктивний підхід судді до кожної конкретної справи, проте він усе рівно має стати основою, керівними засадами, а отже – має сприяти оперативнішому правовому реагуванню на ту чи іншу реальну ситуацію. Судовий прецедент, на думку О.В. Добико, через значну роль судової практики у законодавстві ЄС має стати джерелом права Укра-

їни [18, с. 453]. У розвиток висловленого у 2007 році слід вказати на однозначну належність судового прецедента до джерел права незалежно від суду, який його виробив (задекларував), а також незалежно від країни. Питання ставиться таким чином: чи є судові рішення у державі романо-германської правової системи судовим прецедентом? І швидше за все відповідь буде негативною.

І.В. Яковюк показує наявність у прецедентах, сформованих судами ЄС, норм первинного права (норм-принципів ЄС) і норм вторинного права (роз'яснень правозастосування установчих договорів та інших актів первинного права), та через вироблення, формування чи утворення прецедентів судами ЄС, що діють на підставі установчих договорів, робить висновок про їх походження як вторинних джерел [19, с. 215], що слід підтримати. На схожих позиціях стоїть Б.Р. Стецюк, який серед аргументів поширення судового прецедента в ЄС та Україні як джерела права, наводить поєднання в межах правової системи різних форм права, інтегративні процеси щодо зближення основних правових систем, визнання обов'язковості юрисдикції ЄСПЛ [20, с. 6]. Інтеграція основних правових систем із появою значних кодифікованих або за обсягом більших, ніж кодифікованих, актів у державах англо-саксонського права (особливо у сферах регулювання економічних відносин), а також застосування судами держав романо-германської правової системи ухвалених раніше судових рішень як орієнтирів під час ухвалення нових рішень, а часто і як нормативних актів, прямо впливає на відносини у різних видах судових процесів в Україні. З цього приводу С.М. Лукашевич резюмує, що «хоча Україна формально не має системи прецедентного права, практика європейських судів слугує важливим орієнтиром для формування єдиної та передбачуваної судової практики, особливо у контексті європейської інтеграції» [21, с. 114]. Мабуть слід виділити тут ключове слово «орієнтир». Саме у такому контексті суди ЄС застосовують рішення попередників. І саме в такому контексті рішення європейських та українських судів, наскільки б «зразковими» вони не були, мають застосовуватися чи використовуватися українськими суддями. У

цьому напрямі А.С. Штефан вказує, що висновки, викладені у рішеннях національних судів держав-членів ЄС із правом романо-германської правової системи, не мають властивостей джерел права, і суди не можуть вирішувати справи й ухвалювати рішення виключно на матеріалах попередніх судових рішень [22, с. 68]. І суди держав-членів ЄС із правом романо-германської правової системи, і українські суди, мають ухвалювати рішення зі спорів у господарському процесі виключно на основі норм права, викладених у національних нормативних актах. Попередні рішення мають слугувати виключно підказками або орієнтирами руху у бік аналізу фактів та підбору аргументів. Такий самий правовий режим для судів у ЄС та Україні мають і рішення Суду ЄС: «...в ЄС визнано доктрину прецедентного права Суду ЄС, хоча правові підстави для формування Судом ЄС правових норм та умови, за яких рішення Суду ЄС набуває обов'язкового характеру, чітко не визначені, і загалом витoki цього права неясні» [22, с. 69]. Тобто сьогодні у ЄС національні суди дуже дискреційно застосовують чи використовують у своїй практиці рішення Суду ЄС та рішення, ухвалені раніше іншими судами. Тому українські судді під час вирішення господарських спорів у межах своєї юрисдикції обов'язково повинні брати до уваги рішення Суду ЄС, певні відомі у юстиції держав-членів ЄС рішення національних судів, рішення ЄСПЛ, рішення Конституційного суду України, касаційних судів України, проте ухвалення рішення має ґрунтуватися виключно на нормах права, наведених у Конституції України, нормативних актах України та міжнародних актах, згода на обов'язковість виконання яких раніше була надана Верховною Радою України.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок

Викладене у статті вказує на підвищення ролі судового прецедента у державах романо-германської правової системи, зокрема і в державах-членах ЄС та Україні. Економічні переваги держав-членів ЄС та намагання України набути членство у ЄС потребують імплементації *acquis* ЄС та правил і способів його застосування, а також врахування тен-

денцій розвитку правової системи. Україною було взято зобов'язання із забезпечення єдності судової практики, що сприяє формуванню аналогів прецедентів у господарському судочинстві і частому застосуванню попередніх судових рішень як повноцінного джерела права. Натомість у самому ЄС визнано доктрину прецедентного права на основі рішень Суду ЄС, які при цьому на відміну від аналогічних рішень у країнах англо-саксонського права, застосовуються / не застосовуються національними судами вибірково і хаотично без нормативного закріплення будь-яких критеріїв. Тобто рішення Суду ЄС і національних судів держав-членів ЄС, рівно як і рішення судів України, не можуть вважатися судовими прецедентами у тому розумінні, як вони вважаються чи могли вважатися у державах з англо-саксонською системою права. Українські господарські суди повинні вивчати і брати до уваги рішення європейських та вітчизняних судових інституцій вищих інстанцій: Суду ЄС, ЄСПЛ, Конституційного суду України, Касаційного господарського суду у складі Верховного суду України, судів апеляційної інстанції, національних судів держав-членів ЄС. Ухвалені раніше рішення наведених судів мають виступати орієнтиром, певним вектором чи підказкою напрямку руху до ухвалення вірного рішення зараз. На їх основі не може бути ухвалене рішення. Суд повинен послатися на норми Конституції України, законів і підзаконних актів України, а також норми актів міжнародних інституцій, згоду на обов'язковість застосування яких раніше було надано Верховною Радою України. Очевидно, що у межах ЄС аналогічно державам англо-саксонської правової системи мають бути вироблені критерії і межі застосування судами рішень Суду ЄС і попередніх рішень національних судів. Розробка таких критеріїв може перебувати у площині майбутніх наукових розвідок, до яких мають долучитися і науковці з України.

Література

1. Дамаскін М.П. Acquis communautaire в праві Європейського Союзу та його значення для національного законодавства України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2025 № 73.

С. 100–104. DOI <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2025.73.19>

2. Дір І.Ю. Процес імплементації acquis ЄС у національне законодавство України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство».* 2024. № 1. С. 676–682. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.119>

3. Коваль Є.О. Імплементація актів ЄС у сфері ринків капіталу до українського законодавства: міжнародно-правова основа та пріоритетні напрямки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Право.* 2024. Т. 4. Вип. 84. С. 282–286. URL <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/312299/303307>

4. Санченко А.Є. Форми і методи увідповіднення національного законодавства до acquis Європейського Союзу з соціально-економічних питань. *Слобожанські наукові читання: соціально-економічні та гуманітарноправові виміри: Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції, 30-31 жовтня 2025 р.:* Харків: НТУ «ХП», 2025. С. 321–329.

5. Устименко В.А. Адаптація національного законодавства до права Європейського Союзу: основи, критерії, виміри стійкості: монографія. Володимир Устименко; НАН України, ДУ «ІСПД імені В.К. Макутова НАН України». Київ: Академперіодика, 2025. 452 с.

6. Сьох К.Я. Імплементація норм права Європейського Союзу у національне законодавство України: досвід Польщі. *Право і суспільство.* 2023. № 5. С. 27–32. <http://pravoisuspilstvo.org.ua/index.php/archiv?id=180>

7. Ніколенко Л.М. Норми-принципи права ЄС як критерій дієвості національних реформ: проблеми імплементації. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право.* 2026. Вип. 93. Ч. 1. С. 150–156. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.1.22>

8. Атаманчук Н.І. Гармонізація законодавства України щодо адміністрування митних платежів з правом Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету: Сер. Право.* 2025. Вип. 87. Ч. 2. С. 267–273. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.2.40>

9. Рим О.М. Трудове право Європейського Союзу: монографія. О.М. Рим. Львів: «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2020. 596 с.

10. Пацурківський П.С., Гаврилюк Р.О. Імплементация Україною фінансового acquis ЄС. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету: Сер. Право*. 2025. Вип. 87. Ч. 3. С. 102–111. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.3.15>

11. Теремецький В.І. Acquis communautaire як чинник трансформації правової парадигми України (на прикладі публічних закупівель і виробництва оборонної продукції). *Вісник ХНУВС*. 2025. № 3 (110). С. 58–71. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2025.3.05>

12. Швидка Т.І. Публічні закупівлі в Україні та ЄС: гармонізація стандартів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Випуск № 4. Ч. 1. С. 451–456. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.69>

13. Методологічні засади нормопроєкування у контексті адаптації до права Європейського Союзу: монографія / за заг. ред. Чл.-кор. НАН України В.А. Устименка; НАН України, ДУ «ІЕПД імені В.К. Макутова НАН України». К.: Академперіодика, 2025. 368 с. DOI: <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.566.368>

14. Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 року № 475-р. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2025-%D1%80#n5>

15. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

16. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII в редакції Закону від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.

17. Анакіна Т.М. Судовий прецедент у праві Європейського Союзу. автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 20 с.

18. Добико О.В. Адаптація української судової практики до прецедентного права

ЄС. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. № 36. С. 450–453.

19. Яковюк І. Система джерел права Європейського Союзу: загальна характеристика. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 1. С. 209–220. DOI: <https://doi.org/10.21564/2227-7153.2013.1.183268>

20. Стецюк Б.Р. Судовий прецедент як джерело права в сучасній правовій системі України: теоретико-правові аспекти. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 1. С. 3–7. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-82-1-1-3-10>

21. Лукашевич С.М. Європейські підходи до судового прецеденту і їх вплив на українське правосуддя. *Legal Bulletin*. 2025. № 2. (16). С. 107–115. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2025-16-B13>

22. Штефан А. Прецедентне право Суду ЄС: проблема визначення юридичної сили. *Наука і правоохорона*. 2025. Вип. 3 (69). С. 66–73. DOI: <https://doi.org/10.33270/0525693.7>

References

1. Damaskin M.P. Acquis communautaire v pravi Yevropeiskoho Soiuzu ta yoho znachennia dlia natsionalnoho zakonodavstva Ukrainy [Acquis communautaire in the law of the European union and its significance for the national legislation of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurytsprudentsiia*. 2025 № 73. S. 100–104. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2025.73.19> [in Ukrainian].

2. Dir I.Iu. Protses implementatsii acquis YeS u natsionalne zakonodavstvo Ukrainy [The process of implementation of the EU acquis in the national legislation of Ukraine]. *Elektronne naukove vydannia «Analitychno-porivnialne pravoznavstvo»*. 2024. № 1. S. 676–682. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.119> [in Ukrainian].

3. Koval Ye.O. Implementatsiia aktiv YeS u sferi rynkiv kapitalu do ukraïnskoho zakonodavstva: mizhnarodno-pravova osnova ta priorityetni napriamky [Implementation of the EU acts in the field of capital markets into Ukrainian legislation: international legal framework and priority areas]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. seriia: Pravo*. 2024. T. 4. Vyp. 84. S. 282–286. URL

<http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/312299/303307> [in Ukrainian].

4. Sanchenko A.Ie. Formy i metody uvidpovidnennia natsionalnoho zakonodavstva do acquis Yevropeiskoho Soiuzu z sotsialno-ekonomichnykh pytan [Forms and methods of harmonizing national legislation with the acquis of the European Union on socio-economic issues]. *Slobozhanski naukovy chytannia: sotsialno-ekonomichni ta humanitarnopravovi vymiry: Materialy IV mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, 30-31 zhovtnia 2025 r.: Kharkiv: NTU «KhPI», 2025. S. 321–329. [in Ukrainian].

5. Ustymenko V.A. Adaptatsiia natsionalnoho zakonodavstva do prava Yevropeiskoho Soiuzu: osnovy, kryterii, vymiry stilkosti: monohrafiia [Adaptation of national legislation to European Union law: foundations, criteria, measurements of sustainability: monograph]. Volodymyr Ustymenko; NAN Ukrainy, DU «IEPD imeni V.K. Mamutova NAN Ukrainy». Kyiv: Akadempriodyka, 2025. 452 s. [in Ukrainian].

6. Sokh K.Ia. Implementatsiia norm prava Yevropeiskoho Soiuzu u natsionalne zakonodavstvo Ukrainy: dosvid Polshchi [Implementation of the norms of the law of the European Union in the national legislation of Ukraine: the experience of Poland]. *Pravo i suspilstvo*. 2023. № 5. S. 27–32. <http://pravoisuspilstvo.org.ua/index.php/archiv?id=180> [in Ukrainian].

7. Nikolenko L.M. Normy-pryntsy pyta prava YeS yak kryterii diievosti natsionalnykh reform: problemy implementatsii [EU law norms-principles as a criterion of the effectiveness of national reforms: implementation challenges]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriia Pravo*. 2026. Vyp. 93. Ch. 1. S. 150–156. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.1.22> [in Ukrainian].

8. Atamanchuk N.I. Harmonizatsiia zakonodavstva Ukrainy shchodo administruvannia mytnykh platezhiv z pravom Yevropeiskoho Soiuzu [Harmonization of the legislation of Ukraine regarding the administration of customs payments with the law of the European Union]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Ser. Pravo*. 2025. Vyp. 87. Ch. 2. S. 267–273. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.2.40> [in Ukrainian].

9. Rym O.M. Trudove pravo Yevropeiskoho Soiuzu: monohrafiia [Labor Law of the European Union: monograph]. O.M. Rym. Lviv: «HALYCh-PRES», 2020. 596 s. [in Ukrainian].

10. Patsurkivskiyi P.S., Havryliuk R.O. Implementatsiia Ukrainoiu finansovoho acquis YeS [Implementation of the EU Financial Acquis by Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Ser. Pravo*. 2025. Vyp. 87. Ch. 3. S. 102–111. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.3.15> [in Ukrainian].

11. Teremetskiy V.I. Acquis communautaire yak chynnyk transformatsii pravovoi paradyhmy Ukrainy (na prykladi publichnykh zakupivel i vyrobnytstva oboronnoi produktsii) [Acquis Communautaire as a Factor in the Transformation of Ukraine's Legal Paradigm (on the Example of Public Procurement and Defence-Related Production)]. *Visnyk KhNUVS*. 2025. № 3 (110). S. 58–71. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2025.3.05> [in Ukrainian].

12. Shvydka T.I. Publichni zakupivli v Ukraini ta YeS: harmonizatsiia standartiv [Public procurement in Ukraine and the EU: harmonization of standards]. *Elektronne naukovye vydannia «Analitychno-porivniialne pravoznavstvo»*. 2025. Vypusk № 4. Ch. 1. S. 451–456. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.69> [in Ukrainian].

13. Metodolohichni zasady normoproiektuvannia u konteksti adaptatsii do prava Yevropeiskoho Soiuzu: monohrafiia [Methodological principles of regulatory drafting in the context of adaptation to European Union law: monograph]. za zah. red. Chl.-kor. NAN Ukrainy V.A. Ustymenka; NAN Ukrainy, DU «IEPD imeni V.K. Mamutova NAN Ukrainy». K.: Akadempriodyka, 2025. 368 s. DOI: <https://doi.org/10.15407/akadempriodyka.566.368> [in Ukrainian].

14. Deiaki pytannia zabezpechennia perehovornoho protsesu pro vstup Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu za klasterom I «Osnovy protsesu vstupu do YeS» [Some issues of ensuring the negotiation process on Ukraine's accession to the European Union under cluster I «Fundamentals of the EU accession process»]: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 travnia 2025 roku № 475-r. *Ofitsiynyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon>.

rada.gov.ua/laws/show/475-2025-%D1%80#n5 [in Ukrainian].

15. Pro sudoustrii i status suddiv [On the judicial system and the status of judges]: *Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1402-8. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2016. № 31. St. 545. [in Ukrainian].

16. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Commercial Procedural Code of Ukraine]: *Zakon Ukrainy vid 6 lystopada 1991 roku № 1798-12 v redaktsii Zakonu vid 3 zhovtnia 2017 roku № 2147-8. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2017. № 48. St. 436. [in Ukrainian].

17. Anakina T.M. Sudovi pretsedent u pravi Yevropeiskoho Soiuzu [Judicial Precedent in the European Union Law]. avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kharkiv, 2008. 20 s. [in Ukrainian].

18. Dobyko O.V. Adaptatsiia ukrainskoi sudovoi praktyky do pretsedentnoho prava YeS [Adaptation of Ukrainian judicial practice to EU case law]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. 2007. № 36. S. 450–453. [in Ukrainian].

19. Iakoviuk I. Systema dzherel prava Yevropeiskoho Soiuzu: zahalna kharakterystyka [System of the European Union Sources of Law: General Characteristic]. *Filosofia prava i zahalna teoriia prava*. 2013. № 1. S. 209–220. DOI: <https://doi.org/10.21564/2227-7153.2013.1.183268> [in Ukrainian].

20. Stetsiuk B.R. Sudovi pretsedent yak dzherelo prava v suchasni pravovii systemi Ukrainy: teoretyko-pravovi aspekty [Judicial precedent as a source of law in the modern legal system of Ukraine: theoretical and legal aspects]. *Pravovyi chasopys Donbasu*. 2024. № 1. S. 3–7. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-82-1-1-3-10> [in Ukrainian].

21. Lukashevych S.M. Yevropeiski pidkhody do sudovoho pretsedentu i yikh vplyv na ukrainske pravosuddia [European approaches to judicial precedent and their impact on Ukrainian justice]. *Legal Bulletin*. 2025. № 2. (16). S. 107–115. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2025-16-B13> [in Ukrainian].

22. Shtefan A. Pretsedentne pravo Sudu YeS: problema vyznachennia yurydychnoi syly [Case law of the Court of Justice of the European Union: the issue of legal force determination]. *Nauka i pravookhorona*. 2025. Vyp. 3 (69). S. 66–

73. DOI: <https://doi.org/10.33270/0525693.7> [in Ukrainian].

Derevyanko Bogdan,

Doctor of Law, Professor, Leading Researcher of the Department of economic and legal studies of economic security and safety issues of the State Organization «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7408-8285>

Nikolenko Liudmyla,

Doctor of Law, Professor, Leading Researcher of the Department of economic and legal studies of economic security and safety issues of the State Organization «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3437-6968>

Oleksandra Rozhenko,

PhD in economic, Researcher of the Klaipeda University (Klaipeda, Lithuania)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9358-5436>

JUDICIAL PRECEDENT IN THE ACQUIS OF THE EUROPEAN UNION AND THE COMMERCIAL PROCEDURE OF UKRAINE

The article is devoted to the study of the role and significance of judicial precedent in the European Union and the commercial procedure of Ukraine. The purpose of the article is to clarify the significance of the decisions of the Court of Justice of the European Union, the European Court of Human Rights, the Constitutional Court of Ukraine, the Commercial Cassation Court within the Supreme Court of Ukraine, courts of appeal, and national courts of the EU Member States in the activities of the commercial courts of Ukraine, as well as to determine the rules for their application or use in the course of commercial disputes and in rendering judicial decisions by the latter.

The study employs well-known methods based on materialist dialectics, including the comparative legal method, the analytical-synthetic method, the method of generalization, the historical-legal method, and others.

It is demonstrated that, due to the convergence of the principal legal systems in the EU Member States, the overwhelming majority of which belong to the

civil law tradition, the role of judicial precedent is increasing. Ukraine's efforts to modernize economic relations and obtain membership in the European Union have resulted in the assumption of obligations aimed at ensuring the uniformity of judicial practice, which contributes to the formation of precedent-like analogues in commercial litigation and the frequent application of judicial decisions previously rendered by other courts. However, the European Union itself has not established clear criteria regarding the binding force of particular decisions of the Court of Justice of the European Union, as a result of which such decisions are often taken into account selectively by judges. Accordingly, decisions rendered by the Court of Justice of the European Union, by national courts of the EU Member States belonging to the civil law legal tradition, and by Ukrainian courts cannot be regarded as judicial precedents in the sense understood within the Anglo-Saxon legal system. The article concludes that commercial courts of Ukraine should obligatorily take into account the decisions of the Court of Justice of the European Union, the European Court of Human Rights, the Constitutional

Court of Ukraine, the Commercial Cassation Court within the Supreme Court of Ukraine, courts of appeal, and national courts of the EU Member States. At the same time, such decisions should not be treated as legal norms, whereas decisions rendered by Ukrainian courts must be based on the provisions of the Constitution of Ukraine, laws and subordinate legislation of Ukraine, as well as on the provisions of acts of international institutions, the binding force of which has previously been approved by the Verkhovna Rada of Ukraine.

The prospects for future scholarly research include the development of criteria and limits for the application by courts of the decisions of the Court of Justice of the European Union and previous decisions of national courts. Ukrainian scholars should also contribute to such research.

Keywords: *legislation, judicial precedent, law, application of law, European Union, civil law legal system, economic relations, judicial practice, adaptation, case law, judicial decision, Supreme Court, European Court of Human Rights, EU acquis, Constitutional Court of Ukraine.*